

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Кафедра теорії і філософії права

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФОРМИ (ДЖЕРЕЛА) ПРАВА

для аспірантів
(підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії)

Харків – 2020

Робоча програма навчальної дисципліни «Форми (джерела) права» для здобувачів у галузі знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», третій освітньо-науковий рівень (доктор філософії).

Розробники:

Петришин Олександр Віталійович, завідувач кафедри теорії і філософії права, доктор юридичних, професор;

Максимов Сергій Іванович, професор кафедри теорії і філософії права, доктор юридичних наук, професор;

Дашковська Олена Ростиславівна, професор кафедри теорії і філософії права, доктор юридичних наук, професор

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії і філософії права протокол № 1 від «27» серпня 2020 року.

Завідувач кафедри теорії і філософії права _____ О. В. Петришин

«27» серпня 2020 року.

ВСТУП

Робоча програма навчальної дисципліни «Форми (джерела) права» розроблена проф. О. В. Петришиним, проф. С. І. Максимовим, проф. Дашковською. Навчальна дисципліна «Форми (джерела) права» є обов'язковою дисципліною.

Робоча програма визначає дидактичну структуру і тематичну карту навчальної дисципліни відповідно до навчального плану та робочого навчального плану Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни, обсяг навчання, форми й засоби поточного і підсумкового контролю знань здобувачів третього освітньо-наукового рівня «доктор філософії» (аспірантів).

Метою навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії системи знань щодо ціннісно-світоглядних, соціальних та юридичних основ формування та функціонування системи форм (джерел) права, що мають статус офіційних у відповідній правовій системі, переваг та специфіки кожної конкретної правової форми, вмінь та навичок визначення їх ієрархії та співвідношення між собою, порядку набуття ними чинності та встановлення сфери їх дії, особливостей їх тлумачення і застосування для урегулювання конкретного юридичного питання.

Навчальна дисципліна «Форми (джерела) права» є обов'язковою дисципліною освітньої складової програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії) спеціальності «Право» і спрямована на формування загальних та фахових компетенцій методологічного і загальнотеоретичного характеру, необхідних для проведення власного наукового дослідження в обраній сфері юридичної науки і практики.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни відповідно до її знаннєвої компоненти і дидактичної структури є: засвоєння системні знання щодо основних типів праворозуміння та впливу на інтерпретацію змісту та ролі

джерел права, їх нормативності та чинності; виявлення особливостей та взаємного впливу різноманітних джерел права (ідеальних, соціальних та юридичних) у процесі правоутворення та нормотворчості; аналіз природи та системних зв'язків офіційних джерел права; розкриття ролі верховенства права у процесі правового регулювання; забезпечення стійких знань щодо змісту, юридичної сили та процесу формування і функціонування нормативно-правових актів: конституції, законів, кодексів, підзаконних нормативно-правових актів (центрального, локального, корпоративних); забезпечення знань та вміння аналізувати та застосувати інші джерела права: нормативно-правовий договір, правовий звичай, правова доктрина, принципи права, судовий прецедент; засвоєння особливостей застосування рішень Європейського суду з прав людини; взаємозв'язків міжнародного, європейського і національного права; тлумачення різних форм права та виявлення особливостей прояву джерел права в різних правових культурах; формування навичок вести наукові дискусії, робити оформлення і презентацію результатів наукових досліджень.

При вивченні навчальної дисципліни «Форми (джерела) права» у аспірантів мають бути сформовані такі предметні компетентності як: знання предмету, структури та функцій теорії джерел права, різних значень поняття «джерело права», особливостей різних типів праворозуміння та вміння їх застосовувати до вирішення практичних проблем правотворчості та павозастосування, знання ознак права як універсального соціального регулятора, його структури, функцій та цінності, розуміння нормативності як ключової властивості права, валідності (чинності) як прояву нормативності щодо джерел права, правових цінностей як об'єктів правового захисту та ідеальних джерел права, знання сутності та диференціації матеріальних (змістових) джерел права як чинників правоутворення, доктринального підходу до розуміння джерел права: первинних і вторинних, обов'язкових і переконливих; розуміння системних, структурних та генетичних зав'язків між джерелами права, сутності нормотворчості та її ознак, видів та функцій, стадій

та принципів створення нормативно-правових актів та їх особливості, поняття та ознак нормотворчої техніки, її основних елементів, основних засобів і правил; широке та вузьке розуміння принципу верховенства права, його необхідних елементів та ролі у правовому регулюванні; розуміння сутності нормативно-правового акта, відмінності нормативно-правового акта від інших видів правових актів, класифікації нормативно-правових актів, закону як джерела права, структури та основних властивостей системи законодавства, відмінностей між системою права і системою законодавства, розуміння мети і принципів систематизації нормативно-правових актів, її способів і видів, кодекс як джерело права, місця і ролі конституції в системі джерел права, мети і принципів систематизації підзаконних нормативно-правових актів, її способів і видів, знання про місце локального акту в системі джерел права, особливостей корпоративних актів як джерела права, сутності, видів та механізмів делегованого законодавства; розуміння презумпції нормативного характеру нормативно-правових актів, сутності та різновидів нормативно-правового договору як джерела права, природи та функцій міжнародно-правового договору як джерела права, поняття та ролі судової правотворчості в системі джерел права, правової природи прогалини та колізій в законодавстві, їх видів та засобів подолання, природи, структури та ролі судового прецеденту як джерела права, поняття, ознак та видів судової практики як джерела права, практики Європейського суду з прав людини як джерела права, знання ролі правової доктрини як джерела права та вміння її застосовувати при обґрунтуванні судових рішень, природи та видів правового звичаю, застосування загальних принципів права у судових спорах, розуміння впливів євроінтеграційних процесів на джерела права, основних концепцій міжнародного і національного права, розуміння статусу норм міжнародного права в правовій системі України, дії джерел права у часі, просторі та за колом осіб, ролі різних джерел права у забезпеченні стабільності і динамізму правового регулювання, знання поняття тлумачення правових актів, об'єкт та

предмет тлумачення, стадії та способів тлумачення правових актів, специфіки джерел права в правових сім'ях сучасності, розуміння впливу глобалізаційних процесів на формування та розвиток національної правової системи України.

Формування предметних компетентностей навчальної дисципліни має сприяти досягненню результатів навчання, передбачених програмою третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії).

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Очна та заочна форми навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень освіти	Дидактична структура навчальної дисципліни	
		очна та заочна форми навчання	
Кількість кредитів – 14	Галузь знань – 08 «Право» Спеціальність – 081 «Право»	Нормативна	
Модулів - 2		Рік підготовки: перший	
Індивідуальне завдання (контрольні роботи) - 4	Рівень освіти – третій (доктор філософії)	семестр	
Загальна кількість годин - 420		1-й	2-й
		Лекції	
Загальний розподіл годин: аудиторних – 140 год. самостійної роботи – 280 год. Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 4 самостійної роботи здобувача - 8		40 год.	50 год.
		Практичні заняття	
		20 год.	30 год.
		Самостійна робота	
		120 год.	160 год.
	Вид контролю: залік, іспит		

2. ТЕМАТИЧНА КАРТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Очна та заочна форми навчання

№ п/п	Календарні строки	Модуль №. Назва /Тема лекції, практичного /семінарського заняття, консультації	Аудиторні заняття /контактні/ (кількість годин)				Форми та засоби поточного та підсумкового контролю
			Лекції	Практичні/семінарські заняття	Консультації (групові /індивідуальні)	Інші види занять	

1-й семестр 2020/2021 н.р.

лекції – 40 години;

практичні заняття – 20 годин;

консультації – 2 години

1.	14.09.20-18.09.20 р.	Модуль №1. Філософсько-правові та загально-теоретичні проблеми джерел права (загальна теорія джерел права). Тема 1. Джерела права: вступ до проблеми. Лекція	4				
2.	21.09.20 – 25.09.20	Тема 2. Типи праворозуміння у контексті проблеми джерел права. Лекція. <i>Консультація індивідуальна</i>	4				
3.	28.09.20-02.10.20	Тема 2. Типи праворозуміння у контексті проблеми джерел права. Лекція. <i>Консультація індивідуальна</i>	4				
4.	05.10.20-9.10.20	Тема 2. Типи праворозуміння у контексті проблеми джерел права. Лекція. Тема 2. Типи праворозуміння у контексті проблеми джерел права.	2	2			

		Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>					
5.	12.10.20- 16.10.20	Тема 3. Право: природа, структура, функції. Нормативність права. Лекція Тема 2. Типи праворозуміння у контексті проблеми джерел права. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2	
6.	19.10.20- 23.10.20	Тема 4. Джерела права та юридична валідність. Лекція Тема 3. Право: природа, структура, функції. Нормативність права. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2			
7.	26.10.20- 30.10.20	Тема 5. Ідеальні джерела права. Правові цінності. Лекція Тема 4. Джерела права та юридична валідність. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2			
8.	02.11.20- 06.11.20	Тема 5. Ідеальні джерела права. Правові цінності. Лекція Тема 5. Ідеальні джерела права. Правові цінності. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2			Кон трол ьна робо та №1
9.	09.11.20- 13.11.20	Тема 6. Матеріальні (змістові) джерела права як чинники правоутворення. Лекція	4				

		<i>Консультація індивідуальна</i>				
10.	16.11.20.- 20.11.20	Тема 6. Матеріальні (змістові) джерела права як чинники правоутворення. Лекція Тема 6. Матеріальні (змістові) джерела права як чинники правоутворення. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		
11.	23.11.20- 27.11.20	Тема 7. Юридичні форми (джерела) права, їх специфіка та роль у правовому регулюванні. Лекція Тема 8. Види джерел права та їх система. Лекція <i>Консультація індивідуальна</i>	2 2			Круглий стіл
12.	30.11.20- 04.12.20	Тема 8. Види джерел права та їх система. Лекція Тема 7. Юридичні форми (джерела) права, їх специфіка та роль у правовому регулюванні. Тема 8. Види джерел права та їх система. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		Конт роль на робот а №2
13	07.12.20- 11.12.20	Тема 9. Нормотворчість: поняття, види, функції. Лекція Тема 10. Верховенство права у правовому регулюванні. Лекція <i>Консультація індивідуальна</i>	2 2			Круглий стіл

14.	14.12-18.12. 2020 р.	Тема 10. Верховенство права у правовому регулюванні. Лекція Тема 9. Нормотворчість: поняття, види, функції. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>	2					
15.	21.12.20- 24.12.20	Тема 10. Верховенство права у правовому регулюванні. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>		4				
	січень 2021	Консультація перед заліком			2			залік
	Усього за семестр: 60		40	20				

2-й семестр 2020/2021 н.р.

лекції – 50 годин;

практичні заняття – 30 години;

консультації – 2 години.

16.	25.01.21- 29.01.21	Модуль № 2. Теоретико-прикладні проблеми джерел права (спеціальна теорія джерел права) Тема 11. Нормативно-правовий акт як джерело права. Лекція. Тема 12, 13. Закон як вид нормативно-правового акта. Кодекс у системі законодавства. Лекція.	2					
17.	01.02.21- 05.02.21	Тема 14. Конституція в системі джерел права Лекція.	4					

18.	08.02.21- 12.02.21	Тема 15, 16. Підзаконний акт як елемент системи з законодавства. Локальний акт в системі джерел права Лекція Тема 11. Нормативно-правовий акт як джерело права. Практичне заняття. <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		
19.	15.02.21- 19.02.21	Теми 17, 18. Корпоративні акти як джерело права. Делеговане законодавство. Лекція Тема 12, 13. Закон як вид нормативно-правового акта. Кодекс у системі законодавства. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		
20.	22.02.21- 26.02.21	Тема 19. Презумпція нормативного характеру нормативно-правових актів. Лекція Тема 14. Конституція в системі джерел права Практичне заняття. <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		
21.	01.03.21- 05.03.21	Тема 20. Нормативно-правовий договір як джерело права. Лекція Тема 15, 16. Підзаконний акт як елемент системи з законодавства. Локальний акт в системі джерел права. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		
22.	09.03.21- 12.03.21	Тема 21. Міжнародно-правовий договір. Лекція. Тема 19. Презумпція нормативного характеру нормативно-правових актів. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		

23.	15.03.21- 19.03.21	Тема 22. Судова правотворчість. Лекція	4			
24.	22.03.21- 26.03.21	Тема 23. Судовий прецедент. Лекція Тема 20, 21. Нормативно-правовий договір як джерело права. Міжнародно-правовий договір. Міжнародно-правовий договір. Практичне заняття. <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		Контрольна робота № 3.
25.	29.03.21- 02.04.21	24. Судова практика. Лекція Тема 22. Судова правотворчість. Практичне заняття. <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		
26.	05.04.21- 09.04.21	Тема 25. Практика Європейського суду з прав людини як джерело права. Лекція <i>Консультація індивідуальна</i>	4		Круглий стіл	
27.	12.04.21- 16.04.21	Тема 26. Правовий звичай як джерело права. Лекція Тема 23, 24. Судовий прецедент. Судова практика. Практичне заняття. <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		
28.	19.04.21- 23.04.21	Тема 27. Правова доктрина як джерело права. Лекція Тема 25. Практика Європейського суду з прав людини як джерело права. Практичне заняття <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		
29.	26.04.21- 30.04.21	Тема 28. Загальні принципи як джерело права. Лекція Тема 26, 27. Правовий звичай як джерело права. Правова	2			

		доктрина як джерело права. Практичне заняття. <i>Консультація індивідуальна</i>		2		
30.	04.05.21-08.05.21	Тема 29. Вплив євроінтеграційних процесів на джерела права в Україні. Лекція Тема 28. Загальні принципи права як джерело права. Практичне заняття. <i>Консультація індивідуальна</i>	2	2		
31.	10.05.21-14.05.21	Тема 30. Джерела права в національному і міжнародному праві. Лекція Тема 31. Особливості використання юридичної термінології у різних формах (джерелах) права. Для самостійного вивчення Тема 32. Особливості дії джерел права у часі, просторі і за колом осіб. Лекція Тема 33. Роль різних джерел права у забезпеченні стабільності і динамізму правового регулювання. Для самостійного вивчення <i>Консультація індивідуальна</i>	2 2			
32.	17.05.21-21.05.21	Тема 30. Джерела права в національному і міжнародному праві. Практичне заняття Тема 32. Особливості дії джерел права у часі, просторі і за колом осіб. Практичне заняття. <i>Консультація індивідуальна</i>		2 2		Контрольна робота №4
33.	24.05.21-28.05.21	Тема 34. Тлумачення джерел права. Лекція Тема 33. Роль різних джерел права у забезпеченні стабільності і динамізму правового регулювання. Для самостійного вивчення	4			

		<i>Консультація індивідуальна</i>				
34.	31.05.21- 04.06.21	Тема 35. Специфіка джерел права в правових сім'ях сучасності. Лекція <i>Консультація індивідуальна</i>	4			Круглий стіл
35.	07.06.21– 11.06.21	Тема 34, 35. Тлумачення джерел права. Специфіка джерел права в правових сім'ях сучасності. Практичне заняття		4		
	червень 2018	Консультація перед іспитом			2	Іспит
	Усього за семестр: 80 год		50	30		
	Усього: 140 год.		90	50		

3. ДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ, ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ

3.1. Принципи дидактики:

- науковості та доступності;
- систематичності та послідовності;
- використання компетентнісного підходу в навчанні;
- підготовка до практичних занять (колоквіуми та семінари);
- самостійне вивчення додаткової літератури та додаткових питань;
- робота з інформаційними ресурсами;
- підготовка до розгляду модельних справ і практичних задач;
- підготовка до дебатів, дискусій, круглих столів;
- підготовка до іспиту згідно переліку питань, що розроблені кафедрою.
- орієнтація освітньої діяльності на результати навчання, їх систематичний моніторинг і самооцінку;

- принцип свідомості та активності;
- принцип фундаментальності й професійної спрямованості змісту, методів і форм навчання;
- академічна свобода учасників освітнього процесу;
- мотиваційне забезпечення освітньої діяльності;
- модуляризація і тематизація навчального процесу;
- використання трансферно-накопичувальної системи кредитів;
- принцип партнерства тощо.

3.2. Інноваційні технології:

- інтерактивні технології;
- інформаційні технології;
- технології розвитку критичного мислення;
- проблемного навчання;
- технологія проектного навчання;
- особистісно-орієнтовані технології;
- студентоцентристського навчання та інші.

3.3. Інтерактивні методи навчання:

- дискусійні (евристична бесіда, презентація, дискусія, брейнстормінг, метод «круглого столу», обговорення аудіо- та відеозаписів, рольова дискусія, диспут тощо);
- ігрові (метод «інтерв'ю», «Pro and Contra» дебати, створення проблемних ситуацій, конкурси практичних робіт з обговоренням, рольові ігри, проектна методика, кейс-стаді);
- тренінгові (колективне вирішення творчих задач, практичні групові та індивідуальні вправи) та інші.

4. МЕТОДИ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ

Традиційні методи:

- методи усного контролю: фронтальне усне опитування, індивідуальне опитування, розв'язання практичних завдань тощо;

- методи письмового контролю: виконання тестових завдань, контрольні роботи, лексичні диктанти, письмові практичні завдання тощо.

Інноваційні методи:

- навчальне портфоліо, комп'ютерне тестування, презентації тощо.

Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, peer review тощо.

5. ШКАЛА ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ ЗДОБУАЧІВ

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮАУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74

Е	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1 – 34

6. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методичні матеріали

1. Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Форми (джерела) права» для аспірантів (здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії) / уклад.: О. В. Петришин, С. І. Максимов. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021.
2. Стандартизований навчально-методичний комплекс кафедра теорії і філософії права (бібліотека НЮУ ім. Ярослава Мудрого).

7. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основна література:

1. Legal Validity and Soft Law. Eds. P. Westerman, J. Hage, S. Kirste, A. R. Mackor. Springer, 2018. 266.
2. Shiner R. A. Legal Institutions and the Sources of Law. A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence. Volume 3. Dordrecht: Springer, 2005. 252 p.
3. Peczenik A. Scientia Juris. Legal Doctrine as Knowledge of Law and as a Source of Law. A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence. Volume 4. Dordrecht: Springer, 2005. 200 p.
5. Rottleuthner H. Foundations of Law. A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence. Volume 2. Dordrecht: Springer, 2005. 205 p.
6. Shecaira F. Legal scholarship as a source of law : a thesis for the degree of doctor of philosophy. McMaster University : Hamilton, 2011. 157 p.

7. Tamanaha B. A Realistic Theory of Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 202 p.
8. The Cambridge Companion to Natural Law Jurisprudence. Edited by G. Duke, R. P. George. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 458 c.
9. Wedwood R. The Nature of Normativity. Oxford: Clarendon Press, 2007. 296 p. + X
10. Алекси Р. Понятие и действительность права (ответ юридическому позитивизму); пер. с нем. / А. Лаптев, Ф. Кальшойер. Москва : Инфотропик Медиа, 2011. 192 с.
11. Альбукерке Пауло Пінто де. Окрема думка. Шлях до справедливості / пер. з англ. та фр. В. А. Капліної; упоряд., авт. передм. О. В. Капліна. Харків: Право, 2020. 552 с.
12. Аракелян М. Р. Право Європейського Союзу : підручник. Одеса : Фенікс, 2012. 390 с.
13. Бержель Ж.-Л. Общая теория права. / пер. с фр. Москва : Nota Bene, 2000. 576 с.
14. Берман Г. Дж. Западная традиция права: эпоха формирования: пер. с англ. 2-е изд. Москва : МГУ: ИНФРА- М-НОРМА, 1998. 624 с.
15. Булыгин Е. В. Избранные работы по теории и философии права : пер. с англ., нем., исп. / под науч. ред. М. В. Антонова, Е. Н. Лисанюк, С. И. Максимова. Санкт-Петербург : Изд. дом Алеф-Пресс, 2016. 476 с.
16. Ван Хук М. Право как коммуникация : пер. с англ. Санкт-Петербург : Изд. дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2012. 287 с.
17. Вестерман П. Чинність: репутація правил. *Філософія права та загальна теорія права*. 2016. № 1-2. С. 121-139.
18. Вечерова Є. М. Нормативність кримінального права: теоретико-прикладне дослідження : монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 460 с.

19. Головатий С. Верховенство права: У 3-х кн. / С. Головатий. – К.: Фенікс, 2006. – Кн. III: Верховенство права: Український досвід. – 1747 с.
20. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности.: пер. с фр. Москва : Междунар. отношения, 1996. 400 с.
21. Дворкін Р. Серйозний погляд на права. Київ : Основи, 2000. 519 с.
22. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
23. Загальна теорія права. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; редкол.: В. Я. Тацій та ін. Харків : Право, 2017. Т. 3. 952 с.
24. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
25. Избранные решения Федерального Конституционного суда Германии. Сост. проф., д-р Юрген Швабе, Торстен Гайслер. Отв. ред. Клаудиа Кроуфорд. Москва: Инфотропик Медиа, 2018. 1028 с.
26. Кабальський Р. О. Нормативність права як предмет філософського аналізу : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Р. О. Кабальський. Харків, 2007. 20 с.
27. Кельзен Г. Чисте правознавство / пер. з нім. О. Мокровольського. Київ : Юніверс, 2004.
28. Кистяковский Б. Социальные науки и право. Очерки по методологии социальных наук и общей теории права. Москва, 1916. – 362 с.
29. Конституція України: Науково-практичний коментар / В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін та ін.; Ред. кол. В. Я. Тацій, Ю. П. Битяк, Ю. М. Грошевой та ін. Харків : Право; Київ : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. 808 с.

30. Максимов С. І. Правова доктрина: філософсько-правовий підхід / С. І. Максимов // Право України. – 2013. – № 9. – С. 34-54.
31. Максимов С. И. Правовая реальность: опыт философского осмысления. – Х.: Право, 2002. – 326 с.
32. Марченко М. Н. Источники права: учеб. Пособие. Москва : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. 760 с.
33. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: Монографія. Київ : ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2008. 336 с.
34. Погребняк С. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): Монографія. Харків : Право, 2008. 240 с.
35. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України; редкол. В. Я. Тацій [та ін.]. Харків : Право, 2013.
36. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Харків : Право, 2008. Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. 728 с.
37. Радбрух Г. Законне неправо та надзаконне право. *Проблеми філософії права*. Т. II. Київ-Чернівці: Рута, 2004. С. 83–94.
38. Сэндел М, Справедливость. Как поступать правильно? / пер. с англ. А. Калинина. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2013.
39. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія / перекл. з англ. Київ : Києво-Мог. акад., 2007. 208 с.
40. Філософія права / За ред. Дж. Фейнберга, Дж. Коулмена ; пер. з англ. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. 1256 с.
41. Філософія права. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; редкол.: В. Я. Тацій та ін. Харків : Право, 2017. Т. 2. 1128 с.

42. Формування і розвиток правотворчості в умовах трансформації суспільства : монографія / за ред. В. П. Плавича. Одеса: Фенікс, 2018. 348 с.
43. Фуллер Лон Л. Мораль права : пер. з англ. Київ : Сфера, 1999. 232 с.
44. Цвік М. В. Про систему юридичних актів. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 4 (31). С. 14-24
45. Циппеліус Р. Філософія права: Підручник: Пер. з нім. Київ : Тандем, 2000. 300 с.
46. Циппеліус Р. Юридична методологія; пер. з нім., адаптація, приклади з права України і список термінів Р. Копнута. Київ : Реферат, 2004. 176 с.
47. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. Київ : Реферат, 2007. 640 с.
48. Яковюк І. Система джерел права Європейського Союзу: загальна характеристика. *Філософія права і загальна теорія права*. № 1. 2013. С 209–220.

Додаткова література:

1. Бехруз Х. Ісламські традиції права : монографія. Одеса : Юрид. л-ра, 2006. 296 с.
2. Биля І. О. Нормотворча техніка: поняття і загальна характеристика. *Вісник Академії правових наук України*. Харків, 2002. № 1 (28). С. 217–226.
3. Богачова Л. Л. Джерела європейського та національного права. *Держ. буд-во та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. / редкол. Ю. Г. Барабаш та ін. Харків : Право, 2012. Вип. 24. С. 17–26.
4. Богачова Л. Л. Система Європейського та національного права. Режим доступу: [http : //archive.nbuv.gov.ua/e-journals/tipp/2012_1/Bogachov.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/tipp/2012_1/Bogachov.pdf)
5. Борщевський І. В. Судова практика як джерело права в Україні. *Наука і правохорона діяльність*. 2014. № 2 (24) С. 71–77.
6. Бурлай Є. Конфлікт і договір. *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 2. С. 288–303.

7. Вовк. Д. О., Цвік М. В. Про місце санкціонування у процесі формування права. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 2004. № 2 (37). С. 13 – 24.
8. Вовпенко Н. Н. Источники и формы права. <http://libvuz.net/book/141-istochniki-i-formy-prava-uchebnoe-posobie-voplenko-hh/5--2-klassifikacij-istochnikov-prava.html>
9. Гетьман Є. Підзаконний нормативно-правовий акт: поняття, ознаки, функції, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 2. С. 92-100.
10. Гончаров В. В. Динамічне тлумачення юридичних норм. *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрНУ*. Серія І. Дослідження та реферати. Вип. 27. Львів : СПОЛОМ, 2013. 252 с.
11. Горобець К. Чинність, авторитетність і репутація: рефлексії щодо статті П. Вестерман. *Філософія права та загальна теорія права*. 2016. № 1-2. С. 140–154.
12. Дашковська О. Судовий прецедент і судова практика як джерела права. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 2011. № 1 (64). С. 34 – 41.
13. Договір як універсальна правова конструкція: монографія /А. П. Гетьман, В. І. Борисова, О. П. Євсєєв та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Харків : Право, 2012. 432 с.
14. Дудаш Т. Юридична природа рішень Європейського Суду з прав людини: загальнотеоретичний аспект. *Право України*. 2010. №2. С. 173–179.
15. Заболотна Н.Я. Нормативно-правовий договір: деякі проблеми загальної теорії. *Право України*. 2014. № 1. С. 17–22.
16. Козюбра М. Верховенство права: українські реалії та перспективи. *Право України*. 2010. № 3. С. 6–18.
17. Козюбра М. Основні форми буття права та взаємовідносини між ними. *Право України*. 2011. № 8. С. 21-31.
18. Косович В. М. Оціночні поняття як засіб юридичної техніки: монографія. Львів: Тріада-плюс, 2010. 212 с.

19. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види. Харків : Права людини, 2015. 277 с.
20. Лук'янов Д. Релігійні правові системи в сучасному світі : монографія. Харків : Право, 2015. 352 с.
21. Петришин О. Верховенство права у системі правового регулювання суспільних відносин. *Право України*. 2010. № 3. С. 24-35.
22. Пушняк О. В. Право і час : моногр. Харків : ФІНН, 2009. 176 с.
23. Рабінович С. П. Природно-правові підходи в юридичному регулюванні : монографія. Львів : Львівській державний університет внутрішніх справ, 2010. 576 с.
24. Речицький, В. В. Політичний предмет конституції. Київ : Дух і Літера, 2012. 728 с.
25. Семеніхін І. В. Правова доктрина: загальнотеоретичний аналіз / наук. ред. О.В. Петришин. Харків : Юрайт, 2012. 88 с.
26. Смородинський В. С. Регулювання людської діяльності. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 253–260.
27. Толкачова Н. Є. Правовий звичай, узвичаєність, звичай ділового обороту – форми права сучасної України: проблеми застосування. *Соціологія права*. 2011. № 2.
28. Тополевський Р. Б. Системні зв'язки юридичних джерел права: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2004.
29. Уварова О. О. Недержавне право: запрошення до дискусії. *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 1. С. 14-32.
30. Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика. Харків : Друкарня Мадрид, 2012. 196 с.
31. Христова Г. О. Позитивні зобов'язання держави держави у сфері прав людини: сучасні виклики: монографія. Харків : Право, 2018. 680 с.

Інтернет-ресурси:

Електронний архів-репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/782>

Навчальний електронний інформаційний комплекс «Теорія права (НЕІК)». URL: <http://dl.nlu.edu.ua/?lang=uk>

Навчально-методичні матеріали Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <http://acs.nlu.edu.ua/materials/list.php>

Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>

Інші ресурси:

Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/a>

Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>

Конституційний Суд України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/>

Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/>

Національна академія правових наук України. URL: <http://www.aprnu.kharkiv.org/>

Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <http://library.nlu.edu.ua/>

Вісник Національної академії правових наук України. URL: <http://visnyk.kh.ua>

Філософія права і загальна теорія права. Науковий журнал. URL: <http://phtl.nlu.edu.ua/>

Право України. URL: <https://pravoua.com.ua/ua/>

Правова держава. URL: <http://pd.onu.edu.ua/>

Державне будівництво та місцеве самоврядування. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/1227>

База даних по іноземному праву. URL: <https://www.lexadin.nl/>

Законодавство Європейського Союзу. URL: <https://eur-lex.europa.eu/>

Європейський суд з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int/>

Суд Європейського Союзу. URL: <https://curia.europa.eu/>

Федеральний Конституційний суд ФРН. URL:
<https://www.bundesver.fassungsgericht.de>

Верховний суд Великобританії. URL: <http://www.supremecourt.uk>

Законодавство Великобританії. URL: <https://www.legislation.gov.uk/>

Законодавство Франції. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/>

Конституційна рада Франції. URL: <http://www.conseil-constitutionnel.fr>

Бібліотека Конгресу США. URL: <https://www.loc.gov/>